

Trinaestojulski ustanak pod Obodom

Janko Lopičić, Cetinje

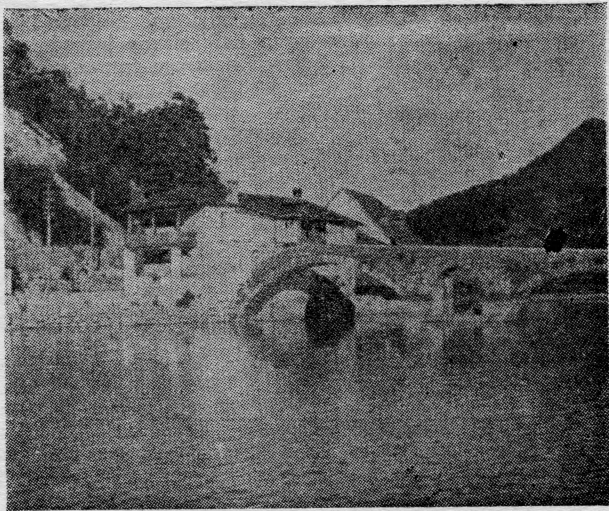

Janko
Lopičić

Rijeka Crnojevića, varošica pod istoriskim Obodom, sedište i centar hrabrog i nikad pokorenog crnogorskog plemena Ceklina, ima istorijskih zasluga i za revolucionarni radnički pokret. Drug Marko Mašanović, najbliži i najbolji saradnik osnivača KPJ za Crnu Goru Jovana Tomaševića, osniva krajem decembra 1918. godine u Rijeci radničko društvo,¹ koje je imalo svoj dom i pravilnik. Društvo se uskoro spaja sa istoimenim u Gornjem Ceklinu i početkom 1919. godine se zvanično naziva socijalističko društvo, koje broji do 100 članova i bira za predsjednika Marka. Socijalisti odnosno komunisti (pošto se počev od marta 1919. g. socijalističko društvo pretvara u sekciju SRPJ (k) i spajajući se sa Ljubotinjom broji 160 članova) organizuju i izvode uspješno velike prvomajske demonstracije u Rijeci. Više stotina demonstranata sa ogromnom crvenom zastavom ispred uperenih pušaka i mitraljeza izveli su »najorganizovanije i najborbenije demonstracije u Crnoj Gori 1919. godine.«² Na opštinskim izborima 19. septembra 1920. g. komunisti osvajaju gornjo-ceklinsku opštinu, dok pokret poslije Obznane i »zakona o zaštiti države« jenjava i slabi. Jedino u Gornjem Ceklinu pod sve težim ilegalnim uslovima neprekidno živi i radi partiska organizacija, što je imalo samo pozitivnog uticaja na brojne simpatizere i prijatelje u Rijeci i okolini. I na parlamentarnim izborima 1923., 1925., 1927., 1931., 1935. i 1938. g. najveći broj glasača za sreskog kandidata NRPJ, odnosno »radničko seljački savez« i »radničko seljačku stranku« bilo je iz Rijeke tj. iz ceklinskih sela oko Rijeke. Sjajnom i uspješnom akcijom ceklinskih komunista 1934. g. osvajanjem

velikog kolektivnog posjeda ceklinskih ribolova, Rijeka postaje centar Uprave tih ribolova i ribarske zadruge, dok na opštinskim izborima od 22. novembra 1938. g. i opštinska vlast u Rijeci dolazi u ruke komunistima. Već sredinom 1935. g. nad više partiskih jedinica u opštini osniva se partisko rukovodstvo — opštinski komitet KPJ Rijeka Crnojevića. Sve jače i u narodu stabilnije i masovnije pozicije KP istiskuju uticaj građanskih partija i pretvaraju ovaj kraj u najjače uporište revolucionarnog pokreta. Moćni i odlučujući autoritet KP ispoljavao se u brojnim manifestacijama i istupanjima protivu nenarodnih diktatorskih režima kao i 27. marta 1941. g., bojkotom sretanja 17. V. 1941. g. italijanskog kralja pri njegovom prolazu za Cetinje. Izdajom zemlje odnosno fašističkom okupacijom Jugoslavije, narod opštine riječke nije se pokorio, već vođen jakim, autoritativnom i borbenom KP (koja u opštini broji 68 članova sa desetak kandidata i oko 100 skojevaca) spreman očekuje najveći čas, čas oružanog Ustanka protivu porobljivača i njihovih saradnika. Okupatorske vlasti u Rijeci nijesu uspjele skupiti ni puške iz naroda koji je oružje čuvao za najsudbonosnije događaje, koji su se s nestrpljenjem očekivali, za veliki i slavni julski Ustanak.

U Donjem Kraju kod Cetinja 28/29 maja 1941. g. održava se Sreska Vojna Komisija (kojoj prisustvuje i pisac ovih redova) na kojoj se prenosi direktiva i razrađuje plan formiranja borbenih gerilskih odreda za dizanje Ustanka. Na tom sastanku je odlučeno da se za opštinu riječku, s obzirom na geografski položaj i težinu zadataka, oformi opštinska vojna komisija. Sastanak ove komisije je održan 31. maja više sela Meteriza na mjestu Pržnik, gdje je odlučeno gdje će se magazinarati sačuvano oružje, planiraju se borbeni odredi, obuka omladinaca oružjem, sanitetska služba itd. Početkom juna više Gornjeg Ceklina smeštena je tehnika MK KPJ Cetinje, gdje se umnožavao partiski i drugi materijal, što je znatno pomoglo ionako intenzivnom političkom radu u narodu ovog kraja. Sa napadom fašističke Njemačke na SSSR 22. juna, već su svi uslovi za Ustanak sazreli, kada već na teritoriji opštine imamo 13 gerilskih odreda sa 215 boraca, i to su: na Gornjem Ceklinu dva odreda sa 21 i 13 boraca, na Uličima na Strugarima odred od 18 boraca, Rijeka sa najbližom okolinom odred od 18 boraca, Petrovići i Očevići odred od 16 boraca, Jankovići-Šindon odred od 10 boraca, Meterizi-Dobrski Župa-Zagora odred od 31 borca, Češliari-Dalci odred od 9 boraca, dva odreda Rvaši-Bobja od po 16 i 15 boraca, Drušići Prevlaka sa 21 borcem. Dodošići-Zabljak sa 11 boraca i odred iz Dujeve od 9 boraca. Pomenuti odredi su raspolagali sa oružjem: 102 puške, 4 puškomitraljeza, jedan teški mitraljez (švarcloze), priličan broj bombi i preko milion metaka.³ Na sastanku opštinske Vojne Komisije i dijela rukovodioca formiranih odreda na Gornjem Ceklinu (u zaseoku Petrovići — u mojoj kući) 12. jula, prisustvuje i delegat PK KPJ za Crnu Goru i Boku drug Bajo Sekulić⁴ koji prenosi direktivu da se sutradan tj. 13. jula u 15 časova otpočne oružanim opštim Ustankom. Ovdje je detaljno razrađen plan operacija na terenu opštine riječke. Taj plan je sljedeći: prvi odred sa Gornjeg Ceklina da napadne Rijeku sa položaja Riječkog

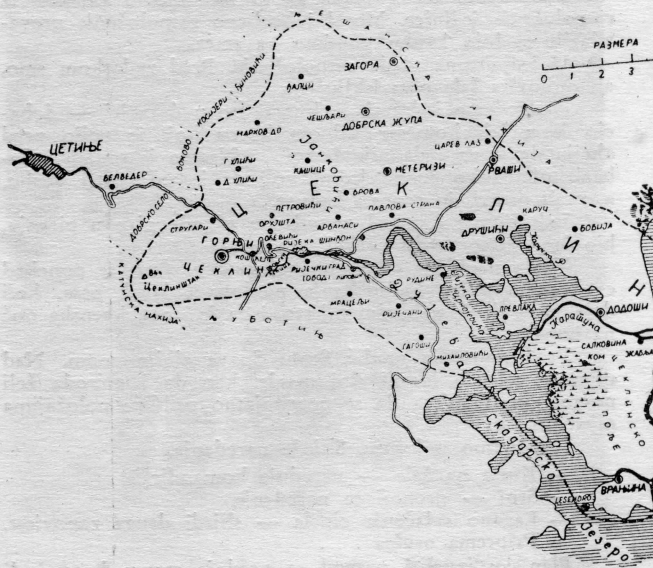
Rijeka Crnojevića

Grada (tako se danas zove Obod), odred riječki da napadne Rijeku sa položaja Jovanova Briježa, odred Petrovići-Očevići da napadne Rijeku sa pravca Očevića, pola odreda dujevskog da napadne Rijeku od pravca Lipovilka, odred Jankovići-Šindon da napadne Rijeku od pravca Šindona, i odred Metrizi-Dobrska Zupa-Zagora da napadne Rijeku od istočne strane tj. od pravca Selišta i Šindona. Tako da je Rijeku napadalo 6 gerilskih odreda sa oko 100 boraca pod komandom Nika Jovičevića (danas general-majora) i pisca ovih redova, kao komesara. Ostali odredi su dobili ove borbene zadatke: drugi odred sa Gornjeg Ceklina (odnosno dva dijela tog odreda) zaposio je položaj na Koščelama (komunikacija Dobrska Ploča), oba odreda Rvaši-Bobija da zaposjednu položaje na komunikaciji Rijeka — Podgorica (Titograd) i Carev-lazu, odred Drušići-Prevlaka da zaposjednu položaj isto na komunikaciji Rijeka — Podgorica na mjestu Brestovi, odred Češnjari-Đalci (sa nekoliko boraca meteriškog odreda) takođe na komunikaciji Rijeka — Podgorica na mjestu Pavlovu Stranu, odred Dodoši-Zabljak da likvidiraju žandarmerijsku stanicu u Zabljaku i ostatak dujevskog odreda da zaposjedne položaje na komunikaciji Rijeka — Virpazar. Na komunikaciji Rijeka — Cetinje na mjestu Košćeze određen je i odred Začir-Dubova (sa terena Ljubotinjske opštine). Svaki borbeni odred je imao komandu: komandira i komesara (ili lica za odžavanje veze sa narodom kako su se prvobitno zvala), i svaki je morao neopaženo stići na određeno mjesto zadatka tačno u 14 i po sati.

Iz signalnog pištolja tačno u 15 časova 13. jula 1941. godine dat je znak za nepšti napad na neprijatelja u Rijeci Crnojevića, gdje se nalazilo 20 karabinjera i oko 150 vojnika, koji su trebali biti iznenađeni. Međutim napadom i oslobođenjem Virpazara istog dana u ranu zoru, neprijatelj u Rijeci nije bio iznenađen, dok je raspolagao sa manje od pola ovih snaga odlazeći u pomoć svojim ka Virpazaru. Nepredviđeni sukob se desio istoga dana oko 9 sati u Pavlovoj Strani kada su 7 boraca meteriškog odreda nailazeći na jaku neprijateljsku patrolu ubili fašističkog majora, ranili kapetana i zarobili 13 Italijana. Neposredno pred napad na Rijeku došla je iz Podgorice neprijateljska kolona od 27 motociklista i kamion posluge naoružan sa 3 laka mitraljeza i jednim puškomitraljezom. Sve ovo nije uticalo na plan napada na Rijeku, koji je otpočeo u predviđeno vrijeme, kada je pod vatrom boraca za slobodu odjeknula kotlina Ivanove⁵ Rijeke i slavnog istoriskog Oboda. Napad je bio jednovremen i žestok, da se preplašeni neprijatelj teško pribrao da daje jači otpor. Tako je poslije nepuna pola sata borbe, neprijatelj kapitulirao trpeći neznatne gubitke (od 3 mrtva i nekoliko ranjenih), dok od strane gerilaca niko nije ni povrijeđen. Zarobljeno je oko 30 vojnika sa 3 oficira kao i trojica izrazitih separatista izdajnika⁶ koji su računali da su našli utočište pod skutom okupatora. U momentu napada kolona motociklista se uspjela probiti iz obruča

opsade Rijeke i na putu ka Cetinju više sela Očevića bila je iznenađena napadom odreda sa Gornjeg Ceklina i Ljubotinja i likvidirana imajući 5 mrtvih dok su ostali zarobljeni. Sličan uspjeh nije zostao ni na drugim sektorima, već je na Dobrskoj Ploči oko 2 sata poslije podne bila likvidirana neprijateljska posada sa 3 kamiona (uz gubitke od 7 mrtvih), u Carev-lazu su takođe oko 3 sata po podne likvidirana 2 neprijateljska kamiona sa trupama trpeći tako isto 7—8 gubitaka (u mrtvima). Oko 18 časova isto na Dobrskoj Ploči zarobljeno je 5 talijanskih oficira, dok je žandarmerijska posada u Zabljaku likvidirana skoro bez borbe oko 3 sata po podne. Tako je ovaj slavni ustanički dan bio u ovom kraju krunisan najvećim i najbrilijantnim uspjesima.

Tako je već u 16 časova 13. jula 1941. godine u oslobođenoj Rijeci, ponovo, poslije 22 godine kada ga je prvi razvio Marko Mašanović, razvijen crveni barjak, uz veličanstveni defile boraca i čitavog naroda ovog kraja. I istoriski Obod je okičen zastavom pobjede, koja vihoreći sa zidina Ivanovog grada, pozdravlja slobodu, momentalno izgublenu od fašističkog porobljivača. U radosti su zajedno i jednako plivali i narod i borci, koji su uz snažnu i gromoglasnu pjesmu već u prvi sumrak pošli u pravcu Rvaša, gdje se neprijatelj koncentrisao od Podgorice i gdje se već vode sve žešće borbe. Jedino je ovog istoriskog dana (na ovom terenu) nastavljeno da se bori u istoriskom Carev-lazu koja se borba nastavila, sve krvavije i žešće, sve do 18. jula kada su se naše snage morale povlačiti. U Rijeci je kao posada ostao dio riječkog gerilskog odreda dok je sve evakuisano kao i skoro cio narod, s obzirom na sve veću ugroženost od strane neprijatelja od pravca Podgorice odakle nadiru snage italijanskih divizija »Pusteria« i »Mesina«. Idući dan, tj. 14. juli bio je u Rijeci i najbližoj okolini miran, uz besprimjernu radost i sreću pobjedničkog naroda, osim što se u Rvašima vodila jednako krvava borba. Tamo su i bile angažovane glavne snage boraca ovog kraja, ne slabeći mnogo komunikaciju Rijeka — Cetinje, sa kojeg se pravca i mogla očekivati neprijateljska intervencija. Noću 14/15 jula djelovi italijanske divizije »Mesina« uspiju se probiti kroz naš obruč u Rvašima i Carev-lazu i prodiru do Rijeke gdje skoro bez zadržavanja nastave put ka Cetinju. Motorizovani bataljon te divizije u jačini od oko 800 boraca naiđe negdje oko 2 sata 15. jula na našu zasjedu na mjestu Košćeze (k. 277) gdje se razvije žestoka borba. Borba 58 boraca sa Gornjeg Ceklina i Ljubotinja sa ovim bataljonom trajala je do 9 sati, kada je bio do nogu potučen. Neprijatelj je imao 58 mrtvih, oko 140 ranjenih i oko 600 zarobljenih vojnika i oficira. Zaplijenjeno je: 42 teška mitraljeza »brede«, 3 topa, 6 bacača, 10 puškomitraljeza, 30

Ceklin ili opština Rijeka Crnojevića

kamiona, 35 motocikla i preko 400 pušaka, uz broju municiju, odjeću, hranu i sanitetski materijal. Isto jutro tj. 15. jula grupa boraca pod Pavlovom Stranom uništava 4 neprijateljska kamiona ubijajući desetak Italijana dok je u Rvašima bjsnila sve žešća borba sa sve jačim neprijateljem koji se stalno koncentriše da pošto-poto se probije do Cetinja. 16-tog jula se u Rvašima vodila jednako teška borba sa sto puta jačim neprijateljem koji je žario i palio, ubijao i maltretirao sve i svakoga do koga je stigao. Sutradan tj. 17. jula grupa rvaških boraca je sredinom dana na brdašcu Veliki Drač iznenadila polu pijani odred Italijana i nanijela im preko 30 gubitaka, dok se ostali uspiju spasiti bjegstvom. 18-og jula dolaskom italijanske divizije »Pusterija« i drugih jedinica na sektor Rvaši — Carev-laz iz nekoliko pravaca, neprijatelj probije partizansku blokadu i uspije stići na Rijeku, odakle veći dio skoro nesmetano produži za Cetinje. Naše snage se povlače kao i veliki dio naroda, pa je razbješneli okupator svuda u prolazu načinio pustoš, palio i uništavao sela, ubijao desetine ljudi i žena (većinom neiakih) i listom internirao živalj. Rijeku su fašisti opustošili gore i temeljitije nego mnogo raniji osvajači,⁷ strijeljajući desetine njenih rodoljuba i goneći u ropstvo cio zatečeni narod. U svojoj se kupao Obod i cio kraj oko njega kao nikada u svojoj ionako teškoj i mučnoj istoriji. Hrabri ceklinski borci (u pomenutoj saradnji ljubotinjskih i sa terena sokolske opštine) su za ovih slavni i krvavih 5 dana odnijeli velike pobjede i nanijeli neprijatelju na ovom terenu znatne gubitke (110 mrtvih, 200 ranjenih i preko 700 zarobljenih) kao i veliki ratni plijen. Ali ni splašnjavanjem Ustanka i ponovnim porobljavanjem ostatka naroda ovog kraja, nije se prestalo boriti, već se borba nastavila, imajući punu podršku skoro cijelog naroda. Osobito krajem godine (1941.) se obnavljaju značajnije akcije protivu okupatora na komunikacijama Rijeka — Podgorica i Rijeka — Cetinje. Početkom iduće 1942. g. te su akcije prerasle u prave bojeve sve do povlačenja partizanskih snaga za Bosnu. Ni poslije napuštanja boračkih snaga ni prisilnom mobilizacijom dijela ljudi u izdajničke četničke re-

dove, narod u ogromnoj većini se nije pokorio, već je podnoseći stalne žrtve popunjavao naše slavne brigade sa najboljim svojim sinovima i čuvajući na svom terenu grupu ilegalaca-terenaca, sve do sasvim povoljne situacije 1943. g. kada kapitulira Italija. Ni pored jednakih zvjerstava i terora zloglasnog fašističkog majora u Rijeci Salvatora Spitalijera i njegovih malobrojnih ali gnusnih saradnika-četnika, herojski otpor naroda nije izostao sve do dana konačnog oslobođenja Rijeke i ovog kraja 14. novembra 1944. godine. Toga istoriskog dana sunce slobode zablista Rijekom i gradom Obodom, poslije trogodišnjeg robovanja, i crvene zastave se zavihoriše sa bedema ovog istoriskog mjesta, baš poslije 450 godina, kada su tu preci ovog naroda štampali prve knjige. (Sktoih i samoglasnik) Južnih Slovena. To je bio najljepši i najdragocjeniji jubilej koji je mogao da doživi naš najveći kulturni spomenik i slava — Obod.

¹ »Uz 40. g. osnivanja KPJ« — Dimo Vujović, »Pobjeda« od 1. januara 1959. g.

² »Prve proslave 1-og maja« — Zoran Lakić, »Prosvjetni rad« od 1. IV 1960.

³ Ova municija sa drugim eksplozivom, preko partiske veze Cetinje — Ceklin, dovezena je aprilskih dana u Dom Kulture na G. Ceklin, odakle je prije dolaska Italijana 16. aprila spašena i magazirana.

⁴ Drug Bajo Sekulić, narodni heroj, poginuo je kod Kolašina 21. marta 1942. g. kao član PK KPJ za C. Goru i Boku i Sandak.

⁵ Ivan Crnojević gospodar Zete (Crne Gore) od 1471. do 1490. g.

⁶ Ova tri separatistička izdajnika: Jovan Vujović, Đoko Kraljević i Savo Gazivoda su docnije kao takvi i likvidirani.

⁷ Rijeku su palili: Sulejman-paša 1692. g., Numan-paša 1714. g., Mahmut-paša 1785. g. i Omer-paša 1862. g. koju je ovaj poslednji skoro iz temelja razorio.